

Biblioteca Națională a Republicii Moldova – parte integrantă a patrimoniului cultural european

Diana SILIVESTRU,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Abstract: *Articolul reflectă inițiativele desfășurate în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM) în contextul Anului European al Patrimoniului Cultural unde sunt prezentate principalele structuri europene și relațiile de parteneriat ce le unește cu BNRM, totodată sunt menționate unele proiecte europene prin care se pune în valoare patrimoniul național cultural, aflat în posesia Bibliotecii Naționale a R.M.*

Cuvinte-cheie: *Anul European al Patrimoniului Cultural; digitalizarea patrimoniului; Programul Național „Memoria Moldovei”; conținut digitalizat; Biblioteca Europeană; Biblioteca Națională Digitală Moldavica.*

Abstract: *The article reflects the initiatives taken at the National Library of the Republic of Moldova in the context of the European Year of Cultural Heritage, the main European structures are presented whose direct partner is the National Library of the Republic of Moldova. At the same time there are mentioned some European projects that emphasize the national cultural heritage, which is in possession of the National Library R.M.*

Keywords: *European Year of Cultural Heritage; digitized content; European Commission; European Parliament; National Digital Library Moldavica.*

Anul 2018 a fost un an important pentru patrimoniul cultural în Europa. Anul 2018 a fost desemnat prin Decizia (UE) 2017/864 a Parlamentului și Consiliului European – Anul European al Patrimoniului Cultural. Conceptul unui An European al Patrimoniului Cultural a apărut pentru prima dată în 2014, când Consiliul UE a făcut referire la acesta în concluziile sale privind guvernanta participativă a patrimoniului cultural. Ideea s-a bucurat de o largă susținere din partea Parlamentului European, Comisia prezentându-și propunerea pentru un An European al Patrimoniului Cultural în august 2016. Astfel că la 9 februarie 2017, reprezentanții Consiliului și ai Parlamentului European au ajuns la un acord provizoriu cu privire la o decizie de proclamare a unui

An European al Patrimoniului Cultural (2018). Pe parcursul anului 2018, Europa a marcat la nivel: național, regional și local diversitatea patrimoniului său cultural. Principalele obiective ale anului au fost: de a încuraja valorificarea patrimoniului cultural al Europei ca resursă comună, de a conștientiza și sensibiliza opinia publică cu privire la istoria și valorile comune, precum și de a consolida sentimentul de apartenență la un spațiu european comun. Sloganul anului: „Patrimoniul nostru: acolo unde trecutul se întâlnește cu viitorul”.

La nivel european au fost întreprinse o serie de inițiative și evenimente în întreaga Europă pentru a permite oamenilor să se apropie și să se implice mai mult în activități legate de patrimoniul cultural. Moștenirea culturală are o valoare universală pentru noi

ca indivizi, comunități și societăți. Prin cultivarea moștenirii culturale, putem descoperi diversitatea noastră și putem începe o conversație interculturală despre ceea ce avem în comun. Astfel că toate instituțiile Uniunii Europene (Comisia Europeană, Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene, precum și Comitetul Regiunilor și Comitetul Economic și Social European) au fost angajate pentru a marca anul 2018 drept un an de succes, organizând evenimente și activități axate pe moștenirea culturală. În plus, UE a finanțat proiecte care sprijină patrimoniul cultural. Un apel dedicat proiectelor de cooperare aferente anului a fost lansat în cadrul programului Europa Creativă. O multitudine de oportunități suplimentare au fost și sunt disponibile în continuare în cadrul programelor Erasmus +, Europa pentru cetățeni, Orizont 2020 și alte programe ale UE.

Unul din vectorii strategici ai BNRM este integrarea în comunitatea europeană. Datorită politicii de integrare europeană promovate pe parcursul ultimilor ani, Biblioteca Națională a R.M. a demonstrat eficiență sporită în câteva domenii prioritare: onorarea obligațiilor care îi revin BNRM ca membru în următoarele organisme europene de specialitate: Conferința Bibliotecilor Naționale Europene (CENL), IFLA, precum și Biblioteca Europeană (The European Library). În cadrul lor, BNRM a trecut la valorile, principiile, strategiile, metodologiile, tehnologiile și practicile bibliotecilor naționale europene, în cadrul acestora sunt aplicate: metodele de programare strategică a activității în cadrul viziunii europene 2020, sistemul european de management al calității, indicatorii de performanță aprobați de CENL.

BNRM devine membru CENL încă din anul 2005, acesta fiind principalul organism care reunește bibliotecile naționale din Europa și partener al Uniunii Europene în desfășurarea proiectelor pentru biblioteci, unul din aceste proiecte fiind Biblioteca Europeană (The European Library – TEL). Cu sprijinul Comisiei Europene, Biblioteca Națională Digitală Moldavica devine parte componentă a Bibliotecii Europene (The European Library – TEL) în anul 2008. Biblioteca Europeană a fost lansată de Conferința Bibliotecilor Naționale Europene (CENL) în anul 2004 ca catalog colectiv al bibliotecilor naționale europene și a devenit un

portal web și hub-ul de date deschise pentru bibliotecile naționale din Europa. Astfel că, Biblioteca Națională a Republicii Moldova devine participantul direct și indirect al celor mai importante proiecte de digitalizare a documentelor patrimoniale, oferind acces instantaneu de pe site-ul bibliotecii la cele mai de seamă biblioteci internaționale digitale: World Digital Library (Biblioteca Digitală Mondială), The European Library (Biblioteca Europeană), Europeana (Biblioteca digitală, muzeu și arhivă), Manuscriptorium (Portalul manuscriselor europene).

Prin semnarea de către BNRM și fundația EUROPEANA a acordului de colaborare EDEA (European Data Exchange Agreement) la sfârșitul anului 2016, BNRM devine parte componentă a platformei EUROPEANA. Anul 2018 a fost un an semnificativ și pentru EUROPEANA. În noiembrie 2018, Biblioteca Europeană marchează cea de-a 10-a aniversare. Proiectul EUROPEANA a fost lansat în 2008 cu titlul de „Biblioteca digitală europeană”, cu scopul de a pune patrimoniul cultural al Europei la dispoziția tuturor prin intermediul unui punct unic de acces. Crearea sa a fost inițiată printr-o scrisoare trimisă Comisiei Europene în anul 2005 de către șase șefi de stat sau de guvern.

În prezent, Europeana este platforma digitală europeană pentru patrimoniu cultural, fiind totodată bibliotecă, arhivă și muzeu ce oferă:

- ✓ acces online la patrimoniul cultural digitizat al Europei, precum și promovarea utilizării și vizibilitatea transfrontalieră a acestuia în Europa;
- ✓ soluții pentru interoperabilitatea și accesibilitatea transeuropeană a resurselor digitale ale patrimoniului european;
- ✓ îmbunătățirea în continuare a condițiilor de reutilizare și facilitarea utilizării conținutului cultural digital și a metadatelor în alte sectoare, de exemplu cercetare, educație, turism sau industriile creative;
- ✓ un punct de acces multilingv accesibil utilizatorilor la patrimoniul bogat și divers al Europei.

Europeana se adresează unei game largi de public, precum instituții de patrimoniu cultural și cercetători, profesioniști din domeniul educațional și din industriile creative, precum și publicul larg. Diversitatea utilizatorilor și interesele diferite ale acestora față de

Europeana reprezintă o provocare în ceea ce privește satisfacerea nevoilor fiecărui grup de utilizatori cu o orientare corespunzătoare.

Începând cu anul 2017, BNRM alături de alte biblioteci naționale europene se bazează pe partenerul său natural EUROPEANA. Anterior, Biblioteca Națională a colaborat cu EUROPEANA, prin participarea bibliotecii în anul 2012 la Conferința „The European Library/Europeana Libraries” cu genericul „Looking to the future: how do we place our service at the heart of Europe’s research communities?”, găzduită de Biblioteca Academiei Române, București, în parteneriat cu TEL (Biblioteca Europeană) și Europeana în vederea coordonării acțiunilor de integrare și schimb de experiență, interoperabilitatea Bibliotecii Europene (The European Library – TEL) și Europeana.

În prezent, TEL-ul este un agregator pentru EUROPEANA, aceasta însemnând că echipa TEL-ului a reușit să alinieze cadrul logistico-tehologic (transfer, migrare date etc.) spre EUROPEANA (<http://www.europeana.eu>). Prin tranziția și migrarea TEL-ului spre platforma EUROPEANA, BNRM a demarat implementarea în cadrul bibliotecii a noii politici europene privind implementarea noutăților logistice și tehnologice promovate de EUROPEANA, îmbunătățirea cadrului normativ specific pentru conținutul digital, etc.

Anul 2018 a adus pentru Biblioteca Națională inițiative semnificative, pornind de la semnarea relațiilor bilaterale cu biblioteci naționale europene, participarea salariaților BNRM la o serie de reuniuni și evenimente internaționale, ajungând chiar și până la organizarea unor activități comune cu instituții bibliotecare și culturale din țară și de peste hotare.

În continuare sunt prezentate principalele evenimente și acțiuni din cadrul Bibliotecii Naționale, realizate în contextul Anului European al Patrimoniului Cultural 2018:

- cu prilejul Zilei Naționale a Culturii la 15 ianuarie 2018 a fost inaugurată expoziția-eveniment cu genericul „Patrimoniul cultural al Republicii Moldova în context european”. Expoziția a cuprins cărți, albume, monografii din colecțiile Bibliotecii Naționale, inclusiv din colecția „Carte vechi și rară”.

- Anul European al Patrimoniului Cultural continuă cu un alt eveniment desfășurat în perioada 30 ianuarie - 20 februarie 2018, atunci când Centrul Pro-European de Servicii și Comunicare din cadrul BNRM a pregătit și a vernisat expoziția „Politica culturală europeană în acțiune”. Atenției vizitatorilor au fost expuse publicații de documente europene ce au reflectat politici, exemple de bune practici, programe și surse de informare în domeniul politicilor culturale europene. Cei prezenți la eveniment au descoperit și conștientizat valorile culturale europene, diversitatea patrimoniului cultural național și european, asigurând accesul gratuit la colecțiile BNRM și resursele web relevante.

- la 8 mai 2018, în contextul celebrării Zilei Europei 2018 în Republica Moldova și Anului European al Patrimoniului Cultural, a fost inaugurată expoziția-eveniment „Parcursul European al Republicii Moldova”. Expoziția a cuprins o serie de documente și publicații privind dezvoltarea relațiilor și cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană.

- la 12 iunie 2018 s-au desfășurat lucrările Conferinței Internaționale „2018 – Anul European al Patrimoniului Cultural: Multiculturalismul și tradiția Austriei”, eveniment organizat în colaborare cu Ambasada Austriei la Chișinău și Forumul Cultural Austriac București. Conferința Internațională a cuprins 3 axe de reper:

- ✓ Consemnarea a 100 de ani de la desțărămarea Imperiului Habsburgic: reculegere istorică și evaluarea moștenirii culturale austriece în spațiul central-european.

- ✓ Identificarea patrimoniului cultural austriac pe teritoriul Republicii Moldova (context istoric).

- ✓ 135 de ani de la nașterea scriitorului Franz Kafka – personalitate remarcabilă a prozei moderne, cu influență semnificativă asupra literaturii universale a secolului XX.

Totodată, în cadrul acestui eveniment, Forumul Cultural Austriac București a prezentat o expoziție impresionantă de bannere, cu titlul „(Ne-)Liniștea dinaintea furtunii/Bewegte Ruhe vor dem Sturm”, privind starea de lucruri în Imperiul Habsburgic înainte de Primul Război Mondial. La fel, în cadrul Conferinței Internaționale a fost rulat filmul artistic cu titlul „Stefan Zweig, Farewell to Europe” (2016) în regia lui Ma-

ria Schrader. Filmul proiectat a fost despre renumitul nuvelist, jurnalist și biograf austriac Stefan Zweig (1881-1942), fiind considerat una din cele mai interesante realizări cinematografice din ultimii ani.

Seria de evenimente și acțiuni culturale „Patrimoniul cultural: acolo unde trecutul întâlnește viitorul” (11-31 octombrie 2018) au fost organizate în contextul „Anului European al Patrimoniului Cultural” 2018 și al „Zilelor Europene ale Patrimoniului”. Sărbătorite în 50 de state semnatare ale Convenției culturale europene, Zilele Europene ale Patrimoniului sunt o inițiativă comună a Consiliului Europei și Comisiei Europene care evidențiază: diversitatea competențelor, tradițiilor, stilurilor arhitecturale și ale operelor de artă locale care constituie patrimoniul european comun.

Ediția din acest an, cu genericul: „Patrimoniul nostru: acolo unde trecutul întâlnește viitorul”, îndeamnă publicul larg să facă cunoștință cu istoria comună europeană și prezintă patrimoniul cultural drept geneză a valorilor tradiționale și care asigură conexiunea între trecut și viitor. Acest eveniment a cuprins inaugurarea și vernisarea a 2 expoziții: „Patrimoniul cultural European” și „Experiența europeană privind digitalizarea patrimoniului cultural”. Expoziția „Patrimoniul cultural European” a prezentat patrimoniul european prin diversitatea materialelor expuse, reflectând atât documente ale principalelor organisme europene și activitatea acestora. În premieră atenției publicului larg s-a propus o colecție inedită „Hărți europene medievale: sec. XVI-XVIII”. Acestea au reprezentat patrimoniul național al Republicii Moldova prin valoarea lor istorică, simbolică, științifică și artistică. Cea de-a doua expoziție a inclus o serie de documente oficiale și publicații ale instituțiilor UE privind Europa digitală, recomandări și propuneri privind digitalizarea și accesibilitatea on-line a materialului cultural și conservarea digitală, precum rapoarte și concluzii privind rolul EUROPEANA în accesul, vizibilitatea și utilizarea patrimoniului cultural european în mediul digital. Pe parcursul întregii perioade a Zilelor Europene ale Patrimoniului au fost efectuate excursii la Muzeul cărții, BNRM, acestea înscriindu-se perfect în palmaresul de evenimente dedicate Anului European al Patrimoniului Cultural 2018. De

menționat că Muzeul cărții de la Biblioteca Națională a fost inaugurat la 14 iunie 2018 și conține adevărate exponate ale culturii și patrimoniului documentar european.

În acest an, evenimentele dedicate Zilelor Europene ale Patrimoniului au avut loc în peste 64 de localități din 18 raioane și au fost organizate de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, prin intermediul instituțiilor sale din subordine, precum și cu aportul muzeelor, consiliilor raionale, caselor de cultură, a direcțiilor/sectiilor de cultură etc.

În cadrul evenimentului mai sus-menționat, tot în aceeași zi, la 11 octombrie 2018 la Biblioteca Națională a Republicii Moldova s-a desfășurat masa rotundă „Patrimoniul național digital: discuții și colaborare” cu participarea partenerilor Programului Național „Memoria Moldovei” (5 biblioteci, 5 muzee, Agenția Națională a Arhivelor, precum și Camera Națională a Cărții din Moldova). Secția Colecții digitale din cadrul Departamentului Tehnologia Informației a BNRM a reușit să adune în jurul acestei mese rotunde reprezentanți din 10 instituții, coparticipanți pe linia proiectului Biblioteca Națională Digitală Moldavica, prin urmare: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”, Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică a Universității de Stat „A. Russo”, or. Bălți, Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”, Muzeul Pedagogic Republican, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Muzeul Național de Arte Plastice al Republicii Moldova, Camera Națională a Cărții din Republica Moldova.

Programul Național „Memoria Moldovei”, întemeiat conceptual pe programul UNESCO „Memory of World” (c II-95 / WS-11), este un document ce integrează eforturile și strategiile celor mai importante biblioteci, muzee, a Camerei Naționale a Cărții și a Arhivei Naționale în ceea ce privește salvagardarea, conservarea și prezervarea moștenirii culturale scrise a Republicii Moldova. Registrul este elementul central al Programului național „Memoria Moldovei” și este rezultatul unei munci de cerce-

tare efectuate în instituțiile deținătoare de documente patrimoniale, în baza unei metodologii speciale aprobate de Comitetul Național „Memoria Moldovei”. În baza lui se efectuează pașaportizarea documentelor incluse și se organizează activitățile și lucrările de restaurare, preservare și conservare. **Registrul programului** include documente scrise și imprimare, pe o perioadă de circa o jumătate de mileniu, inclusiv cărți, manuscrise, tipărituri vechi și rare, ediții ce reflectă în totalitatea lor memoria națională. Sunt incluse de asemenea și alte vestigii tangente cu scrierea: piese de tapiserie cu valoarea de unicat în lume, conținând elemente de scriere, semne și imagini referitoare la memoria colectivă. Registrul este structurat conform metodologiei promovate de UNESCO: documente, vestigii de importanță internațională, națională, locală. Un capitol aparte al Registrului îl reprezintă repertoriul documentelor ce țin de patrimoniul național păstrate în alte țări.

Bibliotecile, arhivele și muzeele au un rol important în păstrarea și promovarea patrimoniului cultural. Tot mai multe instituții de acest tip decid să-și facă patrimoniul accesibil online. Scopul mesei rotunde mai sus-menționate a fost de a coagula patrimoniul național digital și de a-l expune în mod unitar în mediul online. La eveniment au participat persoane cu responsabilități de creare și utilizare a conținutului digital, precum și alte persoane interesate. La evenimentul de deschidere, dna director general Elena Pintilei a salutat audiența prezentă, subliniind rolul patrimoniului național cultural care constituie o prioritate majoră a strategiei de dezvoltare a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. În cadrul acestei întrevăderi au fost prezentate 2 comunicări și o trecere în revistă, astfel că dna Veronica Borș, director adjunct direcția Tehnologia Informației a făcut referire la realizările obținute în procesul de implementare al Programului „Crearea, dezvoltarea și valorificarea conținutului digital în Republica Moldova”, iar subsemnata a prezentat comunicarea „Biblioteca Națională Digitală Moldavica – dezvoltare și extindere ca platformă de agregare și recoltare a conținutului digital din cadrul instituțiilor partenere”. Cu o prezentare succintă a Registrului Programului Național „Memoria Moldovei” a intervenit dna Cosovan Ver-

nica, șef secție Carte veche și rară, Direcția Conservarea și comunicarea colecțiilor. Urmare a acestor comunicări, au prezentat interes următoarele subiecte de discuție între participanții prezenți la eveniment:

- ✓ Cunoașterea și identificarea bunelor practici privind digitalizarea, crearea și utilizarea conținutului digital de către instituțiile partenere din cadrul Programului Național „Memoria Moldovei” (biblioteci, muzee, arhive).

- ✓ Evaluarea stării de lucru în ceea ce privește inițiativa, realizările și digitalizarea documentelor/colecțiilor efectuate de către instituțiile partenere din cadrul Programului Național „Memoria Moldovei” (biblioteci, muzee, arhive).

- ✓ Examinarea posibilităților de impulsione, cooperare și integrare a eforturilor pe segmentul digitalizării patrimoniului național scris și imprimat.

- ✓ Dezvoltarea și extinderea Bibliotecii Naționale Digitale Moldavica ca platformă de agregare și recoltare a conținutului digital din cadrul instituțiilor partenere.

Prin urmare, grație acestei întruniri a fost posibil un prim impact și o analiză mai amplă privind:

- cunoașterea experiențelor instituțiilor partenere privind crearea și utilizarea conținutului digital;

- inventarierea conținutului digital existent și evaluarea necesităților de transpunere a conținutului național în format digital;

- Accentuarea rolului Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova prin atribuțiile conferite de cadrul legal, prin structură și organizare drept instituție responsabilă ce poate coordona și consolida atât la nivelul Programului Național „Memoria Moldovei” cât și al Sistemului Național de Biblioteci activitatea de digitizare și de constituire a Bibliotecii Digitale Naționale. Acesta din urmă trebuie să relaționeze baze de date dispersate la nivel național și să le integreze într-un sistem național unitar;

- Centrarea instituțiilor membre pe prioritățile strategice ale Programului Național „Memoria Moldovei”, impulsionearea activității și consolidarea funcționării Comitetului Național, de pe lângă Programul Național „Memoria Moldovei”;

- Implicarea partenerilor Programului Național „Memoria Moldovei” în iden-

tificarea, analiza și evaluarea conținutului digital existent în colecțiile lor conform Registrului electronic, care constituie elementul central al Programului Național „Memoria Moldovei” (registrul urmează a fi expus în variantă pdf sub copyright pe instrumentul online **google docs**);

- Elaborarea Acordului de colaborare între instituțiile partenere ale Programului Național „Memoria Moldovei”, acesta urmând a fi semnat până la sfârșitul anului 2018;

- Orientarea instituțiilor deținătoare de patrimoniu cultural scris și imprimat în atragerea resurselor/granturilor locale, naționale și internaționale, dezvoltarea parteneriatelor și colaborarea în rețele, măsurarea rezultatelor; promovarea experiențelor de succes;

- Contribuții la unitatea patrimoniului național digital prin implicare și participare pro-activă, precum și crearea unui spațiu de comunicare care dă speranțe.

Prioritare sunt la această etapă asigurarea sustenabilității proiectului Bibliotecii Naționale Digitale Moldavica prin: dezvoltarea și extinderea parteneriatelor strategice, proiectarea unor colecții și servicii de valoare superioară, dezvoltarea site-ului www.bnrm.moldavica.md ca o platformă integratoare a conținutului digital din cadrul instituțiilor partenere, a viziunii de interacțiune a BND Moldavica cu EURO-

PEANA, asigurarea unei reflectări corespunzătoare la formarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural și a valorilor comune.

Prin participarea în trecut la Biblioteca Europeană (The European Library – TEL), iar în prezent parte integrantă la EUROPEANA (bibliotecă, arhivă și muzeu), precum și implicarea în alte proiecte europene, BNRM a creat conținut digital și continuă să furnizeze conținut relevant pentru memoria culturală europeană, a demarat realizarea unor activități și lucrări care au urmărit scopul integrării europene multilaterale a Bibliotecii Naționale, precum și implementarea noii politici europene privind depozitarea, conservarea și lărgirea accesului la valorile documentare patrimoniale, alinierea la sistemul managerial și de activități al bibliotecilor naționale europene, implementarea metodologiilor și practicilor avansate ale acestora, etc.

În concluzie, Biblioteca Națională a Republicii Moldova va continua consolidarea poziției de integrare a instituției în cadrul viziunii europene prin: implementarea deciziilor și recomandărilor CENL-lui, asigurarea vizibilității bibliotecii în spațiul național și european prin participarea la conferințe, forumuri de profil, organizarea de expoziții virtuale și evenimente culturale în colaborare cu diverse instituții din țară și de peste hotare.

Referințe bibliografice:

1. BNRM marchează Zilele Europene ale Patrimoniului 2018. [Accesat 14 noiembrie 2018]. Disponibil: <http://cpescmdlib.blogspot.com/2018/09/bnrm-marcheaza-zilele-europene-ale.html>.
2. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Consolidarea identității europene prin educație și cultură Contribuția Comisiei Europene la reuniunea liderilor din 17 noiembrie de la Göteborg (COM/2017/0673 final). [Accesat 13 noiembrie 2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0673&from=ro>
3. Conferința Internațională „2018 – Anul European al Patrimoniului Cultural: multiculturalismul și tradiția Austriei”. [Accesat 14 noiembrie 2018]. Disponibil: <http://bnrm.md/index.php/biblioteca/despre-noi/noutati/42-2018/1244-conferin-a-interna-ional-2018-anul-european-al-patrimoniului-cultural-multiculturalismul-i-tradi-ia-austriei>
4. Modelul strategic al BND Moldavica. [Accesat 10 noiembrie 2018]. Disponibil: <http://moldavica.bnrm.md/despre.html>.
5. Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind evaluarea proiectului Europeană și calea de urmat în continuare. [Accesat 13 noiembrie 2018]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0612&from=RO>